

LESBRIEF

Toneelgroep Al Dente speelt
Topor

INHOUD

Toneelgroep Al Dente
Roland Topor
Topor en Al Dente
Een paar fragmenten
 Standing (1)
 Lieve vrienden (2)
Topor en Mulisch
Verwerking - Recensie schrijven

VOOR DE DOCENT

Lesbrief kopiëren

De bijgaande bladen kunt u desgewenst geheel of gedeeltelijk kopiëren en in de klas gebruiken ter voorbereiding op een bezoek aan de voorstelling *Topor*.

Lesbrief downloaden

Via www.aldente.nl / *Educatief* is de lesbrieft ook te downloaden als Word-bestand.

Voorstellingen

donderdag 10 november (try-out)
vrijdag 11 november (try-out)
zaterdag 12 november (première)
donderdag 17 november
vrijdag 18 november
zaterdag 19 november
donderdag 24 november
vrijdag 25 november
zaterdag 26 november

20.30 uur
Theater De Ware Liefde
Kagerstraat 1 Leiden

Reserveren

www.aldente.nl
of
06-10614663
ma - za van 17.00 tot 19.00 uur

Toegang

€ 8,-
€ 6,- (jongeren tot 18 jaar)
€ 4,- (try-out)

CONTACT

Toneelgroep Al Dente
Burgsteeg 1B
2312 JR Leiden
tel 06-10614663
(ma - za van 17.00 tot 19.00 uur)
web www.aldente.nl
mail info@aldente.nl

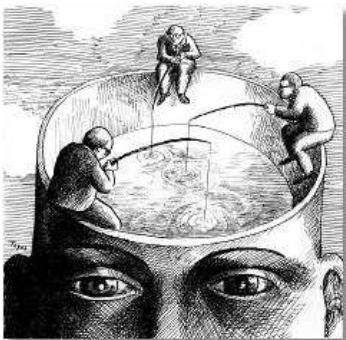
TONEELGROEP AL DENTE

Toneelgroep Al Dente is in 1993 opgericht door oud-leerlingen van het Visser 't Hooft Lyceum te Leiden. Al Dente heeft de afgelopen jaren toneelklassiekers gespeeld (*Hamlet*, *Alkestis*), maar ook minder bekende stukken (*De moeder van Icarus*, *De zondagswandeling*). Bij Al Dente zie je altijd een directe, confronterende manier van acteren, waarbij de acteurs zich niet 'verstoppen' achter hun personage, en waarbij het proces - theater maken - zichtbaar blijft in het product - de voorstelling. 'Probeer het niet te zijn, probeer het te spelen,' is het motto van regisseur Jos Nijhof. Toneelgroep Al Dente is de vaste bespeler van het kleine theater De Ware Liefde aan de Kagerstraat 1 te Leiden (Visser 't Hooft Lyceum).

ROLAND TOPOR - LEVEN EN WERK

Roland Topor werd geboren op 7 januari 1938 in Parijs als zoon van joodse immigranten die uit Polen naar Frankrijk waren gevlucht uit angst voor het nazi-regime. In Parijs studeerde Topor aan de kunstacademie en werkte hij mee aan het tijdschrift *Hara-Kiri* (1960-1986) dat bekend stond om z'n anarchisme en z'n bizarre humor. In 1962 richtte hij samen met enkele andere kunstenaars de *Académie Panique* op, een beweging - volgens Arrabal een 'tegenbeweging' - die op een provocerende manier vorm wilde geven aan politieke en maatschappelijke thema's.

Bij een groot publiek is Topor vooral bekend vanwege zijn tekeningen, schilderijen en litho's. Die zijn in het algemeen vreemd en vaak ook nogal gruwelijk: drie mannen zitten te vissen in een reuzenhoofd; in een leeg landschap

vormen oude vrouwtjes in rolstoelen de palen langs een traject van prikkeldraad; een kraai pikt aan de spatader van een vrouw in een korset, terwijl

een jongetje fluit speelt. Grafisch werk van Topor werd tentoongesteld over de hele wereld. Ook in ons land was regelmatig werk van hem te zien.

Topor heeft zich in zijn korte leven óók intensief beziggehouden film en het theater. Hij acteerde zelf, schreef toneelteksten en scenario's, regisseerde, maakte tekenfilms, ontwierp decors, enzovoort. Beroemd werd de verfilming van zijn roman *De huurder* door Roman Polanski. Polanski zelf speelt de hoofdrol in dit verhaal over een man die in Parijs een appartement betrekt waar de vorige bewoonster geprobeerd heeft zelfmoord te plegen. Langzaam maar zeker krijgt de nieuwe huurder het gevoel dat zijn hospita en de burens proberen hem eenzelfde lot te

laten ondergaan als de huurster vóór hem. De gevolgen zijn niet te overzien...

In Nederland zijn de afgelopen jaren verschillende toneelstukken van Topor gespeeld, waaronder *Joko viert zijn verjaardag*, *Da Vinci en de drol* en

De winter onder de tafel. Stuk voor stuk absurde teksten. Zo gaat het nachtmerrieachtige *Joko* over een jongen die op weg naar zijn werk wordt besprongen door verschillende mensen die hem als een soort vervoermiddel willen gebruiken, terwijl verderop in het verhaal tientallen anderen aan hem vast blijven plakken - een verkleefde kluwen van mensen die uiteindelijk zal sterven.

Tot aan zijn dood bleef Topor bezig de wereld te verbazen met zijn lugubere en tegelijk humoristische invallen. Nog in 1991 ontstond er hevige opschudding in Parijs in vanwege het affiche dat Topor had ontworpen voor zijn toneelstuk *De baby van meneer Laurent*. Het affiche toonde een aan een deur vastgespijkerde baby. De begeleidende tekst luidde:

*Wat doet u daar, meneer Laurent?
Ziet u dat niet? Ik spijker een baby
aan mijn voordeur.
O? Doet u hem niet te veel pijn?*

Op 16 april 1997 overleed Topor in Parijs, de stad die zijn leven lang zijn vluchthaven en zijn thuishaven was gebleven.

TOPOR EN AL DENTE

Zelf heeft Topor eens beweerd dat hij met zijn kunst de angst voor de dood probeerde te bezweren. Een bekende uitspraak van hem is: 'Ik lach mijn angst weg'. Dat het noodlot overal op de loer ligt, probeerde hij te vatten in de uitspraak: 'Een glas water is genoeg om in te verdrinken.'

Die uitspraken hebben Toneelgroep Al Dente geïnspireerd bij het werken aan de voorstelling *Topor*. Om te beginnen zocht regisseur en bewerkster Jos Nijhof naar verhalen van Topor die mogelijk geschikt zouden zijn voor een theatervoorstelling. Ruim twintig van die verhalen werden zodanig bewerkt, dat hij er samen met vijf acteurs mee aan de slag kon. Uiteindelijk is tijdens het werken aan de voorstelling maar één verhaal gesneuveld, omdat de groep er op het toneel niet iets 'spannends' van kon maken, iets wat interessant genoeg was om de aandacht vast te houden.

Natuurlijk gaan alle verhalen van Topor over iets anders.

Zo zien en horen we ergens aan het begin van de voorstelling een verhaal over een armetierige schipbreukeling (*Gedeelde smart is halve smart*) en direct daarop volgt een gesprek tussen twee mannen over een bizarre

film die ze samen gezien hebben (*Blue Solo*). Een ander voorbeeld: een verhaal over een miljonair die een supergroot bed voor zichzelf heeft laten maken (*Standing*) wordt gevolgd door het verhaal over een jongeman die heel plotseling de behoefte krijgt om te trouwen (*Een geintje*). Voor Al Dente lag een van de uitdagingen in het scheppen van een soort samenhang tussen al die verschillende verhalen. Veel aandacht is er daarom voor de overgangen van de ene scène naar de andere. Het publiek zal ondanks alle verscheidenheid nu eenmaal tòch op zoek gaan een bepaald houvast.

Of Al Dente dat houvast inderdaad biedt, is nog maar de vraag. De voorstelling zal misschien worden ervaren als één geheel, maar dan wèl een Topor-achtig geheel, dus

vreemd en onwerkelijk. Misschien heeft de toeschouwer na afloop vooral het gevoel in een soort doolhof te hebben rondgewandeld en bij elke splitsing de verkeerde kant op te zijn geweest. Kortom, wie naar *Topor* van Al Dente komt kijken, zal uiteindelijk zèlf de uitgang uit het labyrint moeten zien te vinden.

EEN PAAR FRAGMENTEN

Hieronder volgen een paar fragmenten uit de voorstelling. Het eerste is voornamelijk een monoloog, het tweede bevat veel dialogen. Waarschijnlijk kun je bij het tweede fragment gemakkelijker voorstellen hoe de situatie op het toneel kan worden weergegeven dan van het eerste. Toch zien we op het toneel ook in *Standing* heel veel beweging en levendigheid. En alle vijf acteurs spelen in *Standing* mee, niet alleen de twee sprekende. Stel dat jij regisseur zou zijn. Hoe zou jij de onderstaande tekst op het toneel dan vormgeven?

(1) - STANDING

EERSTE ACTEUR ~ Over in bed blijven gesproken. Ik heb eens het verhaal gehoord van een miljonair, vrijgezel, die een monsterachtig groot bed voor zichzelf had laten bouwen. Natuurlijk waren de dekens, de kussens en de lakens in overeenstemming met de afmetingen van dat bed. 's Avonds viel die miljonair in de ene hoek van het bed in slaap, en dan werd-ie de volgende ochtend aan het andere eind wakker. Hij sliep onrustig. Om niet onder de lakens te stikken, liet hij er luchtgaten in maken. Het was net een onderaardse stad. De plooiën in de lakens waren diep als rivieren en breed als straten. Ze hadden trouwens ook namen van straten. Zo had je de Beursstraat, de Schemerboulevard, de Fordlaan... Op een nacht, toen de miljonair rustig lag te slapen op de hoek van de Geldsteeg en het Hartenplein, werd-ie opeens bruut gewekt. Een politieagent schudde hem hardhandig door elkaar.

TWEEDE ACTEUR ~ Hee daar, opstaan. We zijn hier in de stad niet gediend van dakloze zwervers.

(2) - LIEVE VRIENDEN...

Een nachtmerrie-achtig, typisch Topor-verhaal over een man die door onbekenden herkend wordt, maar voor wie alle bekenden vreemden zijn geworden. Een thema dat je ook in de Nederlandse literatuur tegenkomt, bijvoorbeeld in *Het huis der onbekenden* (1963) van de Vlaamse schrijver Jos Vandelloo, of in het verhaal 'Gelijkenis' uit de bundel *Het mirakel* (1956) van Harry Mulisch. Hieronder het begin van *Lieve vrienden...* zoals het door Al Dente werd gedramatiseerd.

EERSTE ACTEUR ~ *slaat de Tweede Acteur royaal op de schouder* - Rufus! Dat vind ik nou te gek, dat ik jòu hier tegenkom!

TWEEDE ACTEUR ~ Pardon?

EERSTE ACTEUR ~ Wat? Haha! Herken je me niet? Nou ja, is ook wel te vatten. Zo lang geleden. Kijk 's goed. Guillaume! Guillaume Silliver!

TWEEDE ACTEUR ~ Guillaume Silliver...

EERSTE ACTEUR ~ Guillaume Silliver!

TWEEDE ACTEUR ~ Ik eh... Ik ken u niet.

EERSTE ACTEUR ~ Ach wat, tuurlijk ken je me nog.

TWEEDE ACTEUR ~ Ik weet werkelijk niet...

EERSTE ACTEUR ~ Je zit me gewoon te narren. Altijd al een geinponem geweest, jij. Jan-en-alleman nam je in de veiling, op school ook al.

TWEEDE ACTEUR ~ Sorry, hebben wij samen op school gezeten?

EERSTE ACTEUR ~ Zeker weten! Rufus Thorp... Wie kan zoiets ooit vergeten. O ja, wat ik je trouwens zeggen wou, ik ben verkast.

- *reikt een visitekaartje aan* - Hier, m'n nieuwe adres. Kom gauw een keer langs, praten we lekker bij. Zal Angèle ook leuk vinden.

TWEEDE ACTEUR ~ Angèle?

EERSTE ACTEUR ~ Ja, wat, hoezo? Je gaat me toch niet aan m'n kont hangen dat je ook al niet meer weet wie Angèle is?

TWEEDE ACTEUR ~ Ach nee, ja...
Natuurlijk, Angèle...

EERSTE ACTEUR ~ Nou, ik maak de pleiterik.

TWEEDE ACTEUR ~ Ja....

EERSTE ACTEUR ~ We hebben contact, Rufus! Ruuu-fusss...! Tot gauw.
- *hij vertrekt*-

TWEEDE ACTEUR ~ Ja, tot gauw.
- *staat een poos naar het kaartje te staren*
- Guillaume Silliver... Nooit van gehoord.

DERDE ACTEUR ~ *op, nadert de Tweede Acteur met een zekere aarzelig* - Neem me niet kwalijk, meneer. Maar bent u misschien... Rufus Thorp?

TWEEDE ACTEUR ~ Helemaal.

DERDE ACTEUR ~ Saul. Saul Grimbach.

TWEEDE ACTEUR ~ Saul Grimbach...

DERDE ACTEUR ~ Saul Grimbach.

TWEEDE ACTEUR ~ Ken ik u?

DERDE ACTEUR ~ Of je me kent? Geef me de vijf, Rufus. Verdorie, kerel. Ik had nooit gedacht dat ik je ooit nog terug zou zien.

TWEEDE ACTEUR ~ Ik...

DERDE ACTEUR ~ Toen jij je leven in de waagschaal stelde om het mijne te redden... Man, verdomme, ik...

TWEEDE ACTEUR ~ Ik? Heb ik u het leven gered?

DERDE ACTEUR ~ O man, toe ik je zag wegrijden in die vrachtwagen...

TWEEDE ACTEUR ~ Ben ik weggereden? In een vrachtwagen... Wanneer dan?

DERDE ACTEUR ~ In de oorlog... Ach! Ik begrijp het al. Je herinnert je niets meer! Wat een martelingen heb je moeten doorstaan.

TWEEDE ACTEUR ~ *plotseling fel van toon*
- Ja! Hou nou maar op!

DERDE ACTEUR ~ Wat een hel moet dat geweest zijn voor je.

TWEEDE ACTEUR ~ Meneer Grimbach of hoe u ook heet, ik weet niet hoeveel u betaald krijgt om deze komedie op te voeren, maar u heeft uw geld ruimschoots verdiend.

DERDE ACTEUR ~ Afschuwelijk. Maar je hebt niet gekletst, hè. Je hebt niks losgelaten! Man, je moest eens weten, ik...

TWEEDE ACTEUR ~ Wegwezen!

DERDE ACTEUR ~ Rufus...
- *hij vertrekt* -

TWEEDE ACTEUR ~ *de Vierde Acteur is intussen ergens gaan zitten; de Tweede Acteur loopt op haar af, gaat naast haar zitten en begroet haar als een oude bekende* - Hee Denise! Hoesie? Alles goed? Hee, moet je horen, ik heb daarnet toch zoiets geks meegemaakt...

VIERDE ACTEUR ~ Pardon?

TWEEDE ACTEUR ~ Pardon?

VIERDE ACTEUR ~ Ik ken u niet.

TWEEDE ACTEUR ~ Ken u niet? Hoezo? Wat?
- *nadat hij eerst een poos in verbijstering is blijven zitten* - Aha! Ja! Ha! Dus jij bent degene die deze hele kermis hebt georganiseerd! Samen met Pierre zeker!

VIERDE ACTEUR ~ Ik begrijp...

TWEEDE ACTEUR ~ Geef nou maar toe!

VIERDE ACTEUR ~ ... geen woord...

TWEEDE ACTEUR ~ Nou, je hebt het voortreffelijk aangepakt, hoor!

VIERDE ACTEUR ~ ... van wat u allemaal vertelt.

TWEEDE ACTEUR ~ Complimenten, ook aan Pierre, de lul!

VIERDE ACTEUR ~ Hoe kent u trouwens mijn naam?

TWEEDE ACTEUR ~ Kom op, Denise, dit is niet leuk meer. Sloof je nou maar niet langer uit, het was best aardig verzonnen, leuk bedacht allemaal...

VIERDE ACTEUR ~ Ik weet werkelijk niet waar dit over gaat.

TWEEDE ACTEUR ~ ... maar nou moet 't gewoon een keer afgelopen wezen.

VIERDE ACTEUR ~ Totaal niet.

TWEEDE ACTEUR ~ Nee? Nou, bekijk het dan maar.

VIERDE ACTEUR ~ Misschien moet u zich onder behandeling laten stellen?

TWEEDE ACTEUR ~ Onder... Ach wat, krijg voor mijn part de blafhik.
- *hij loopt weg; de Vierde Acteur verwijderd zich* -

TWEEDE ACTEUR ~ *zijn mobiele telefoon gaat af* - Rufus... Met wie? Wat? Aldo? Aldo? Ik ken geen Aldo... Nee... Nee, doe geen moeite... Of ik een geintje...? Wat nou geintje?... Sodemieter op, ik heb wel wat beters te doen... Nee... Nee, zeg ik!
- *hij verbreekt de verbinding; blijft een tijdje naar z'n mobiel kijken, toetst een nummer in; na enige tijd* - David! Met Rufus!... Rufus! Rufus Thorp!... Ru-fus. Ah, kom op, toe nou, David... Wat? Wat zeg je?... Okee, barst dan maar.
- *hij verbreekt opnieuw de verbinding* -

VIJFDE ACTEUR ~ *komt aanlopen* - Rufus, da's ook toevallig! Ik was net op weg naar je toe!

TWEEDE ACTEUR ~ ontploft bijna -Donder op, voordat ik een ongeluk aan je bega!

Daarmee is het verhaal nog niet ten einde. Rufus Thorp neemt het (verstandige? onverstandige?) besluit te berusten in zijn lot en een nieuwe stap te zetten in het bepalen van zijn vriendschappen...

TOPOR EN MULISCH

Het verhaal 'Gelijkenis' van Harry Mulisch verloopt enigszins anders. In de hoofdpersoon, de heer Tiennoppen, worden verschillende mensen herkend: voor de één is hij een slager, voor de ander een overspelige echtgenoot, enzovoort. De scène waarin hij wordt herkend als ene Bottinelli doet wel enigszins denken aan de scène waarin Rufus Thorp wordt aangeklampt door Saul Grimbach:

Het begon hem op te vallen, dat steeds meer onbekenden hem groetten: soms hautain, dat waren superieuren – soms vlijtig en beleefd, dat waren de ondergeschikten. In het voorbijgaan trachtte hij snel zijn houding te bepalen, teneinde geen verwarring of onheil te stichten in de gemeenschap, hetgeen hem zeer vermoeide.

Peinzend over de schier ondraaglijke verantwoordelijkheid van zijn bestaan, na juist zijn benen bevrijd te hebben van een oom-roepend knaapje, zag hij aan de overkant van de straat een vastgenagelde man, die hem koortsachtig aanstaarde. De heer Tiennoppen werd bang en zocht een mogelijkheid om te ontsnappen.

Snel liep hij naar een tramhalte, maar de man stond al voor hem. Zijn gezicht was nat van het zweet.

'Bottinelli!' fluisterde hij bevend. 'Mijn god... ben je terug?'

De heer Tiennoppen knikte langzaam en dreigend.

'Ja,' zei hij onheilspellend, 'ja, ik ben er weer.'

De man wankelde en greep zich vast aan een paal.

'Maar ik dacht...'

'Dénk je nog steeds?' vroeg de heer Tiennoppen met bijtend sarcasme, terwijl hij in de tram stapte. 'Ik zal jou scherp in het oog houden, vriend.' En terwijl de tram al reed, schreeuwde hij met schuddende wijsvinger:

'Jij zult Bottinelli leren kennen!'

Toen hij even later nog eens omkeek, zag hij dat de man op de vluchtheuvel in elkaar was gezakt; een paar mensen stonden al om hem heen.

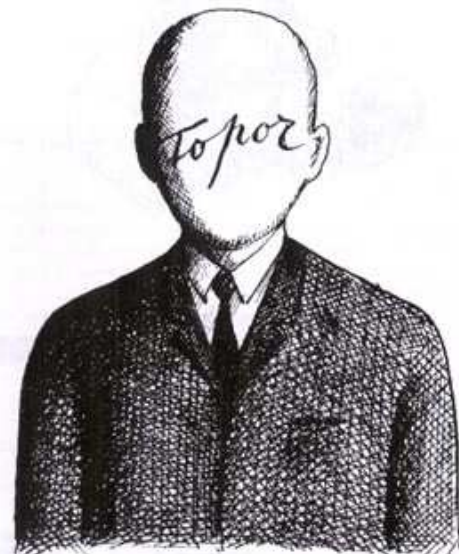
De heer Tiennoppen besluit als het ware het spelletje mee te spelen, net al Rufus Thorp dat later zal doen. Voor Tiennoppen

loopt het slecht af: hij wordt opgepakt omdat de politie in hem de ter dood veroordeelde misdadiger Franken herkent. Zijn vrouw wordt uitgenodigd naar het bureau te komen, en wat de lezer dan al vermoedt, wordt bewaarheid: zij herkent hem niet:

'Mevrouw Tiennoppen, is dit uw man?' vroeg de commissaris, en de brigadier sleurde hem van zijn stoel met zijn gezicht naar zijn vrouw.

'Hij?' Met opgetrokken wenkbrauwen en ontkennend hoofdschudden zag zijn vrouw hem aan. 'Nee.'

Net als Rufus Thorp is meneer Tiennoppen 'zijn gezicht kwijt'. Het is opvallend hoe vaak je in het werk van Topor die gedachte, dat de mens als het ware 'onzichtbaar' is geworden, tegenkomt. Niet alleen in zijn proza, maar ook in zijn tekeningen. Zoals in deze, waarin het gezicht heeft plaatsgemaakt voor alleen nog maar een naam. Niet toevallig die van Topor zelf...

VERWERKING - RECENSIE SCHRIJVEN

Over de voorstelling *Topor* van Al Dente ga je een recensie schrijven. Een recensie is een kritische beschouwing van een kunstuiting, in dit geval dus van een theatervoorstelling. Belangrijk is, dat je jezelf zowel tijdens het kijken als na afloop een mening vormt over de voorstelling: 'Wat vind ik er nou eigenlijk van?'

De volgende aspecten komen in een theaterrecensie vrijwel altijd aan bod:

1. De *feiten* (titel van de voorstelling, naam van de schrijver, (evt.) naam van de vertaler/bewerker, naam van het gezelschap, naam van de regisseur, namen van de speler(s), datum waarop de voorstelling is bijgewoond, plaats waar de voorstelling is bijgewoond)
2. De *inhoud* (waar de voorstelling over gaat)
3. Het *thema* (waar het in de voorstelling om gaat)
4. De *regie* (hoe de regisseur is omgegaan met de tekst, welke keuzes hij heeft gemaakt)
5. De *enscenering* (decor, kleding, belichting, muziek)
6. Het *spel* van de individuele acteurs (levendigheid, mimiek, geloofwaardigheid)
7. Een *algemeen eindoordeel* over de voorstelling

Ook in de recensie die jij gaat schrijven moeten deze aspecten worden behandeld. Om je op weg te helpen volgen hier enkele deelvragen met betrekking tot het thema (3) en de regie (4) van de voorstelling:

1. Wat was het thema van de voorstelling en vond ik dat thema interessant?
2. In hoeverre was het thema herkenbaar in mijn eigen belevingswereld? En, voor zover ik dat kan beoordelen, in de belevingswereld van andere (jonge) mensen?
3. Heeft de voorstelling me aan het denken gezet door de manier waarop de regie het thema heeft uitgewerkt?
4. Wat waren de meest opvallende keuzes van de regie en waren dat naar mijn mening goede keuzes?

De mening die je hebt over al die aspecten van de voorstelling probeer je natuurlijk zoveel mogelijk te onderbouwen. Met

andere woorden: door middel van *argumenten* geef je aan waarom je bepaalde dingen goed, minder goed of zelfs slecht vindt. Ga er vanuit dat je recensie geplaatst wordt in een jongerentijdschrift; je *doelgroep* wordt dus gevormd door mensen van ongeveer jouw leeftijd.

De opbouw van je recensie is aldus:

Titel ('Kop')

1. *Eerste alinea*: inleiding
Hierin: de feiten (1) en de inhoud (2)
2. *Tweede alinea*: beoordeling
Hierin: je mening over thema (3) en regie (4)
3. *Derde alinea*: beoordeling
Hierin: je mening over encenering (5) en spel (6)
4. *Vierde alinea*: beoordeling
Hierin: je eindoordeel (7)

Je recensie wordt beoordeeld op basis van de volgende criteria:

1. Heldere alinea-indeling (binnen de alinea regels volmaken; tussen de alinea's en na de titel een regel overslaan)
2. Inhoud (alle aspecten worden afdoende besproken)
3. Kwaliteit van de argumentatie
4. Correcte spelling
5. Rekening gehouden met de doelgroep

Tot slot nog een paar tips: lees de komende dagen af en toe een recensie op de kunstpagina van een dagblad. En: laat je inspireren door www.moose.nl, een website waarop bezoekers van toneelvoorstellingen mini-recensies plaatsen.